
DE TERMIS ARTIFICIALIBUS
Aut:
I.H: MOLITOR

JOANNIS HORATII MOLITOR,
Philos. & Medic. Doctoris
TRACTATUS,
De
THERMIS ARTIFICIALIBUS
SEPTEM MINERALIUM PLANETARUM,
In quo propositis aliorum authorum Thermis, nostrarum Thermarum ingredientia ac virtutes, unà cum modo generationis mineralium in terræ visceribus exponuntur, quæstiones celebres Thermas nostras attingentes solvuntur, ac quomodo corpus ante usum illarum præparandum explicatur.

Cum duplici Indice Capitum & Rerum.

JENÆ,
Excudebat SAMUEL Krebs.
ANNO M. DC. LXXVI.

ILLUSTRISSIMO, PER-ILLUSTRIBUS, NOBILIBUS, AC GENEROSIS

DOMINIS, DOMINIS.

ILLUSTRISSIMO DOMINO

JULIO FERDINANDO

COMITI à JAROSCHIN,

Domino in Banchvvitz, Gülichen, & Wenſchovvitz,

Sac. Cæſ. Majeſtatis Conſiliario, Camerario actuali, nec non Capitaneo Ducatûs Wratislavienſis.

PERILLUSTRI DOMINO

FRIDER MAXIMILIANO

à RETHEL & HENNERSDORFF,

Domino in Schmidefelt, & Ellgutt Equiti aurato,

Sacræq; Cæſ. Majeſt. Conſiliario, & prædicti Ducatûs Wratisl. Capitaneatûs Aſſeſſori, nec non Comiti Palatino.

PRÆNOBILI DOMINO

ELIÆ MICHAELI

à BACHSTEIN & FRANCKENDORFF,

Domino in Leonhartvvitz, nec non in Regio Feudo Caſtrenſi Kreickau & Weigvvitz,

Sacræq; Cæſ. Majeſt. Conſiliario, & Ducatûs Wratisl. Cancellario.

D. S. m. m. V.

Etsi vereri meritò poteram, ne ineptum sit, audaculumq; facinus, Viros pro plurium salute ad clavum excubantes ex improviso interpellare, & à publicis seriisq; negotiis ad madidas Thermas avocare: Illustris tamen Vestra in bonas litteras voluntas, ac prolixus mansuetiorum Musarum amor, eum mihi addide-

runt animum, ut quod facio, intrepidè facere nullus dubitârim. Antiquis historiæ monumentis asseritur, Illustrissime, Perillustres, Nobiles, *ac* Generosi DOMINI, DOMINI, *ab Jonicis adolescentibus jactum retis cujusdam, comparatum, emptumq; sed piscium locô tripodem aureum è maris vorticibus eductum, eundemq; in contentionem vocatum, tandem ab oraculo Delphico, sapientissimo Græcorum fuisse primò nuncupatum. Si nova veteribus, consequentia antecedentibus, & sacra minus religiosis conferre*

 licet,

licet, Tripodis hujus ratio expiscati, cum nostri partibus operis, plurimum similitudinis habere comperietur. Votivum Apollini munus è metallo conflatum traditur pretioso: Idem in Tractatu nostro, si ejus viscera penetrabitis, reperietis. Tripodem aureum è profundo Oceani sinu retis jactus hominibus impertivit: quot nobis lucubrationes ineundæ, quot labores exhauriendi, quantumq; sollicitudinis obeundum, antequam Thermæ nostræ eo, quo decent, modo præscribantur, ac præparentur? Verum hoc unum in

utrumq;

utrumq; discrimen, quod Tripus ille, simul ex retibus extractus, non parum dissidii, cui addiceretur, excivit: Tractatus verò hic noster jure publico donandus, necdum incudi mandabatur, cùm illius inauguratio certo certior constitit & innotuit. Vobis enim, Illustrissime, Perillustres, Nobiles, ac Generosi DOMINI, DOMINI, *has Thermas consecrare volui, debuiq;* Tibi, *præprimis,* Illustrissimo DOMINO JULIO, Comiti à Jaroschin, *qui præter Nobilis stemmatis conspicuitatem tantas à natura accepisti do-*

 tes;

tes; hæc certò aliis fuit aliquantum mortalibus parcior, ut in Te unum videretur profusior; sapientiam in omni rerum genere summa cum probitate conjunctam tenes, ut in Te procul dubio præ cunctis hoc quadrat elogium:

Quem tellure ducem Germanâ
dixero natum,
Qui mage Te variis studiis sit
artibus aptus?

Tibi *non minus* Prænobili, *ac* Generoso DN. FRIDERICO MAXIMILIANO à RETHEL, *hunc meum laborem donare volui, scio enim animum* Tuum *his summopere dele-*

delectari, multosq́; Tibi *authores esse, hinc inter illos numerari volui. Sed quid de* Te Prænobili DOMINO ELIA MICHAELE à BACHSTEIN, *dicam? Sciunt enim omnes, quod dicere volo, præter innumera alia naturæ miracula Te instructissimam tenere Bibliothecam, è qua nuper liberali manu meam locupletasti, vicissim igitur Tuæ liberalitati, si hoc tractatu non satis fiet, cum tempore si munificentissimo Vestrarum virtutum rore me aspergetis, pluribus faciam. Interim verò sitis bujus Tractatus* Caput,

Oculus, Gemma, *imò* Corona *fulgidissima, quæ complectitur suo*

Sardonychas, Smaragdos, Adamantas, Jaspidas auro.

Et Zoilos, ac Aristarchos iniquos, non enim defuturos illos perspectum habeo, Vestra Authoritate ultra Thulen abigatis, ut Thermæ nostræ non à Theonino dente, atq; à viperinis Momi insultibus turbentur, sed ut claras ipsi intrare, ac Vobis vitam dare possitis, nam:

Non est, vivere, sed valere, vita.

Valea-

Valeatis igitur æternùm & felicisſimè perpetuò gubernetis.

Illuſtriſſimi, Perilluſtrium, Nobilium, ac Generoſorum DOMINORUM

Datum Wratislaviæ è Muſeo meo, menſe Octobris, Anno 1676.

Obſervantiſſimus

AUTHOR.

IN THERMAS ARTIFICIALES E SEPTEM PLANETARUM MINERALIBUS COMPOSITAS

AUTHORE,
JOAN. HORATIO MOLITOR,
Philosophiæ & Medicinæ
Doctore.

JOAN-

JOANNES HORATIUS MOLITOR.

Septem Anagrammata.

A Latio novis orno Thermis.
Lito ſanus amori, & honori.
Unio lates in amoris thoro.
Solii honor natus à merito.
O ſi munio, honor alit artes.
Uniet Soli à throno amoris.
Io! ſanè honos molitur arti.

A Latio Thermas Molitor *molitur, Honori*
Quas juvat artifici composuisse manu.
Virtutem Astrorum tribuunt mineralia, Solis
Indita vis, Veneris *gratia, præstat opem:*
Jupiter *instillat, format* Cyllenius *artem,*
Cynthia, Saturnus, Mars, *comitantur opus.*
Orno novis, *cæli dum spirat gratia,* Thermis,
Authoris proprium nomen ab arte refert;
Nomina sæpè suis si sint conformia rebus,
Magna sub hoc virtus schemate nata latet.
Defluit ex astris virtus in viscera terræ,
Perdita quâ miseris restituenda salus. *Vesi-*

Vesicæ & renum cruciet si calculus ingens,
Inficiat scabies si nocitura cutem.
Si gravis infestet capitis suprema catharrus,
Atq; catachysmus pectoris ima premat.
Dragmate sub certo medicis bis utere Thermis,
Indita vis celerem suppeditabit opem.
Contractis ex hoc veniet medicamine nervis
Subsidium, cedent ulcera, phlegma, lues:
Exilium Podagræ Thermarum mystica virtus
Insinuat, palmam chiragra pressa dabit:
Matricis purgat vitium vis inclyta, philtrum
Mitigat, ut casti prosit amoris opus; Coli-

Colica si teneros affligat passio nervos,
Et nimio tumeat grande dolore jecur,
Dum capitis turbant genii fomenta dolores,
Constrictum pectus dum premit asthma tuum,
Dum lentâ marcet corpus putredine, Thermis
Utere, nam virtus indita præstat opem:
Assertis medicum dabit experientia votum,
Et dicet, felix cura coronat opg.
Has igitur foveat Thermas veneranda Budorgis,
Quas lubet artifici suppeditâsse manu.

In gratiam Operis & Authoris apposuit

EPHRAIM NASO à LÖWENFELS.

IN-

INDEX CAPITUM.

ARTI-

INDEX CAPITUM.

CA-

AD LECTOREM.

VT veriſſimum eſt illud, quod vulgò dicitur (amice Lector) Ariſt. c. 4. l. 1. de cœlo ſub finem, DEUM & naturam ejus miniſtram nihil fruſtrà feciſſe; ita veriſſimum etiam, non omnem omnia ſcire: ille enim hoc, iſte illo donô à DEO & natura acceptô gaudet, quod verò DEUS dedit, hominem invidere nefas eſt. Accepi per meum ſtrenuum à juventute labo-

laborem in artibus liberalibus ac ſcientiis adhibitum à DEO TER Optimo, ac meis patronis arcanum præter alia nobile, Thermas ſcilicet Artificiales ſeptem Mineralium, Planetarum, quæ, SUMMO NUMINI laus & gloria, multos ab aliis deſperatos ſalvârunt, ſalvant, ac ſalvabunt. Cùm verò aliqui inventi, qui illas jam multis antè annis inventas eſſe proclamant, ut cap. 3. audies; coactus ſum Tractatum hunc in lucem dare: ſpero, benevole Lector, te illum gratô animô ſuſceptu-

pturum, quod ſi fiet, paucis pòſt annis illas publicatas habebis (hac enim vice mihi non plus conceſſum erat) nullum enim ego ſecretarium agere peto, ſed quæ ſcio, in bonum publicum lubens dabo. Vale.

CA-

CAPUT I.

De Thermis Artificialibus in genere.

TOt ferè Thermarum Artificialium, quot Authores, descriptiones esse, oculatus videt: si enim Leonhardi Fuchsii Scholæ Tubingens. Publici Profess. Institutiones pervolvantur, invenientur c. 30. hæ ad coxæ dolores recommendatæ.

℞. *herb. meliloti.*
chamœmel.
anethi.
sem. fœnigraci.
lini, aa. m. ij.

herb.

herb. absinth. vulg.
menthæ.
pulegij.
calaminth.
abrothani.
chamæpityos.
stœchados arab.
betonicæ.
sampsuchi.
verbasci odor.
salviæ.
chamædr. ana m. iß.

bulliant in cacabo ▽ fontanâ quoad tertia ejusdem pars dissipetur, dein colentur, ▽ colatæ adjiciatur:

🜍ris vivi. ℔ß.
🝆tri. ℥iv.
⊖lis commun. ℥vj.

Iterum ferveant unicâ duntaxat ebullitione, ac colentur, & colata ▽ usui servetur.

Medi-

Medicina practica Hieronymi Capivaccii Medici, ac Professoris Patavini lib. 1. cap. 7. has continet:

℞. ♀is *vivi* ℔i.
  ⊖is ℔ß.
  majoranæ.
  serpilli.
  stœchados.
  calaminth. mont.
  salviæ.
  betonicæ.
  rorismar.
  pulegii.
  melissæ. ana. m. j.
F. l. a. decoctum.

D. Joannis Michaëlis manuscripta sequentes duas habent:

I.

℞. *fol. majoranæ.*
  prim. veris.
  chamedryos.

4.

chamæpityos ana. m. iij.

rorismarini.

salviæ. ana. m. ij.

♁*ris vivi.* ℔. iij.

⊕*tri.* ℔. j.

II.

℞. *herb. serpilli.*

salviæ.

origani.

chamedr.

chamæpit.

fol. lauri. ana. m. iij.

rorismar.

flor chamæmill. ana. m. iij.

rad. imperat. ℥iij.

♁*ris vivi* ℔. iij.

⊕*tri.* ℔. j.

Joannis Guintherii Andernaci commentaria de nova & veteri Medicina ultra duodecim earum continent formulas; idem vel simile habet methodus curando-

rum

rum morborum Gulielmi Rondeletii, & innumerorum Authorum, quorum Thermæ ſolent vel herbis & mineralibus ſimul mixtis, vel ſolùm mineralibus, ut ♀re, calce, ſale, nitro, &c. conſtare; mutatâ ſolummodo doſi, vel numero ingredientium ſecundum judicium ordinantium, non verò ſecundùm influxum cœleſtem, quem non ſolùm negligunt, verùm inutilem eſſe nonnulli pagani Practici autumant, cùm tamen contrarium quotidiana experientia demonſtrat, ita ut, ſi hujus loci eſſet, vivis demonſtrarem; hinc etiam eſt, quod noſtri moderni Practici artificiales Thermas parvi faciant, ignorantes errorem in præparatione eſſe, mittunt igitur ſibi commiſſos patientes ad na-

 tura-

turales quascunque, cùm tamen illæ artificialibus longè sint inferiores; ut sequenti capite audietis.

CAPUT II.

An artificiales Thermæ prævaleant naturalibus?

ARtificiales præstantiores esse naturalibus non solùm experientiâ constat, verùm etiam ratione evincitur; ars enim non amplius potenti naturæ succurrit, juxta illud: ubi desinit natura, ibi incipit artifex. Ita ut multa audimus, videmus, & sentimus, quæ non audiremus, videremus, sentiremus ex natura, nisi ars succurrisset. Accedit, artificiales secundum naturam & mor-

morbi & ægri, ac influxum cœlestem posse mutari, quod naturales non admittunt, sæpè quidem mutantur à natura, sed in incommodum utentium, v. g. si habuerint in venis metalla poros aperientia, quibus consumptis, vel occlusis venis, aperiuntur aliæ venæ continentes metalla constringentia, e. gr. vena ♀rea nervos mollit, vena aluminosa adstringit. Item in anno bissextili Thermæ naturales omninò noxiæ sunt ob rationes à Paulo de Sorbait Philosoph. ac Medic. Doctore & Professore Primario Viennensi, ac Sacræ Imperatricis Eleonoræ, Viduæ, personæ, Medico, ac olim Præceptore meo venerando fol. 524. allatas. Hinc caveant post annum Thermarum naturalium amatores. Sed:

Objiciat mihi aliquis Practicus paganus: si artificiales præstantiores essent naturalibus, malè facerent multi Practici, infirmos jubentes per tàm spatiosam viam Thermas naturales frequentare. Respond. pessimè facere eos, & experientiâ constat, non solùm incuratos, verùm infirmiores sæpè redire, qui deinde per artificiales ritè compositas, ac præparatas curantur, & à me multi curati sunt; causa autem, cur nostro sæculo infirmi mittantur ad Thermas naturales, est, quòd artificiales Thermæ vel malè præscribantur, ut præcedente capite insinuatum, quando nimirum non attendunt ad cursum siderum, vel benè præscriptæ malè præparantur à famulis; audivi ipse à Practico pagano,

gano, non velle balneatorem agere: ô dictum indignum Medico! nonne Galenus ipse balnea præscripsit, & paravit? pudet te parare balnea & facis stercora? Medicus es, & pudet te medicinam facere?

Objiciat aliquis secundò: naturales curant affectus, quos artificiales non curant, & tamen non mutantur secundum cursum siderum; Quis ergò illas mutaret? Respondo. primò: distinguendo antecedens: naturales curant affectus, quos artificiales sinistrè præscriptæ vel præparatæ non curant, concedo; quos artificiales dextrè præscriptæ & præparatæ non curant, nego. Respond. secundò: mutantur secundum cursum siderum à natura, quæ illas producit; sic etiam ar-

tificiales mutandæ ſecundum influxum ſiderum ab artifice, qui illas facit. Tres enim mutationes quælibet Thermæ poſtulant, nimirum juxta curſum ſiderum, naturam ægri, & morbi; primam mutationem habent Thermæ naturales, reliquas duas non; artificiales omnes tres habere poſſunt, hinc præſtantiores ſunt Thermæ artificiales naturalibus.

Caput III.

De Thermis Artificialibus ex ſeptem mineralibus Planetarum.

Mineralia latè accepta, quæ noſtras Thermas ingrediuntur, ſunt ſeptem, quodlibet certo Planetæ familiare, ita ut rectè

rectè Thermæ artificiales ſeptem mineralium Planetarum vocantur; cùm verò hæ Thermæ in ſummo arcano adhuc ſint, hinc mihi non conceſſum fuit, modum præparandi, nec doſin addere, ſed ſolùm ingredientia, ac operationes publicare; ſiquidem nonnulli, neſcio an ſtupidi, an docti gloriabantur, ſe idem ſcire, ſed non velle practicare, cum tamen feliciſſimos effectus viderint, & adhuc vident. Veniebat etiam paucis antè menſibus ſtoicus Chriſtianus, ut cum Helmontio loquar, ac deprædicabat, ſe idem ſcire, nihilque aliud eſſe, quàm calx & ſulphur: Helmontius te rectè Stoicum nominavit, quia more Stoicorum agis. Sed non eſt hujus loci, multa cum Stoicis agere, ſed ad Thermas

 meas

meas propero, quæ non (ut aliæ) veſicas trahunt, excoriant cutem, ac alia ſexcenta incommoda adferunt; ſed quas ſine periculo omni tempore intrare poſſum, & ſi ſecundum curſum ſiderum, naturam ægri ac morbi mutantur, feliciſſimos effectus edunt. Sunt autem hæc ingredientia:

℞. *plumbi mei.* ♄.
concreti mei. ♃.
ferri. ♂.
ſulphur. ☉.
antimon. mei. ♀.
arſenici corr. ☿.
vitrioli mei. ☾.

Hic unum addere libuit, nimirum illud, quod vides, & in ipſo cœlo, ac Planetarum ſphæris intueri potes: Saturnum ſupremum eſſe, cui ſuccedit Jupiter, huic Mars, poſtea Sol, quem ſe-

qui-

quitur Venus, hanc Mercurius, ultimo loco Luna ſtatuitur. Conſidera velim, quòd Planetarum virtutes non aſcendant, ſed deſcendant, dat hoc in noſtris Thermis ipſa experientia, quòd ex Venere non fiat Mars, ſed ex Marte Venus, utpote quid inferius, ſic etiam Jupiter facile tranſmutatur in Mercurium, quia ſibi oppoſiti, ac Mercurius inferior Jove, vides enim Jovem ſecundum à firmamento, Mercurium ſecundum à terra, ſic Saturnus primus à cœlo, Luna prima à terra, inter quos magnam correſpondentiam eſſe non te latere debet; Sol medius eſt, ideoque ſe omnibus miſcet, ſed nunquam per inferiores melioratur. Sciunt quidem nonnulli & ipſe vidi (ac fieri poſſe D.D. Philippus Jacobus

Sachs à Levvenheimb, in Miscellaneis primi anni observat. XVII. de auro chymico, ex diversis authoribus ostendit) ferrum in cuprum, seu Venerem mutare, sciunt è Jove facere Mercurium, sunt etiam, qui è Saturno conficiunt Lunam, sed eorum labor ab eo, qui in nostris Thermis exigitur, longè diversus est; si enim hoc modo procedere velis, prout illi, scias quod nihil aliud efficies nisi unicum metallum, quod si in pulverem mutes, ac s. q. butyri vel axungiæ porci cum modico farinæ & sacchari permiscebis, habebis medium certissimum occidendi quodcunque animal, maximè verò mures ac glires. Experimentum factum, dum Annô 1673. 14. Martii Bononiam civitatem ac universitatem cele-

ber-

berrimam secundâ vice visitarem, unus ex intimis meis (cujus nomen Antonius Tory erat) cùm se occasio offerret, (Chymicus enim excellens in eadem domo habitabat) nostras Thermas juxta novum processum, quem Venetiis à nonnullis in transmutandis metallis, vidit, parare conabatur, mutavitq; unum in alterum (quem laborem summo sudore intra 14. dies absolvit) produxit ultimò materiam partim albam, partim citrinam, quam cum in pulverem redegissemus, volentes manè per liquorem solvere, nos ad cœnam contulimus: cùm autem vitrum, nescio quo casu, quod pulverem custodiebat, frangeretur, ac hoc modo relictus in terra pulvisculus usque ad crastinum, more consueto

mures ac glires cubiculum visitantes (erat enim domus perantiqua non procul della chiesa di San Domenico) ac de novo cibo gustantes, manè ultra 10 invenimus publicè jacentes, sine illis, qui de die in diem hinc inde inveniebantur; quod nos cum novum docuisset, nil amplius ex hoc pulvisculo facere conati sumus, sed divisimus & adhuc de illo apud me servo, de quo plura adderem, sed conor ad declarationem ingredientium nostrarum Thermarum properare.

CA-

CAPUT IV.

Declaratio ingredientium Thermarum artificialium septem mineralium Planetarum.

I.

PLumbum meum eſt miſtura chymica plumbi cum alumine.

2. Concretum meum eſt miſtura chymica ♀ris cum nitro.

3. Ferrum præparatum ac in ſubtiliſſimum pulverem redactum.

4. Sulphur, ſcilicet vivum, ætiam juxta Quercetanum æmulatur Solem.

5. Antimonium meum eſt miſtura chymica antimonii cum ſale.

6. Ar-

6. Arſenicum correctum, hoc modo præparatum, ut etiam intra corpus ſumptum non noceat; ut audies c. 6. art. 3.
7. Vitriolum meum eſt miſtura chymica vitrioli, ſalis & nitri.

Si præparare noveris, benè erit, à me nil addiſces, niſi fueris conſummatus Aſtronomus, Philoſophus, ac Medicus. Aſtronomus, ut ſcias quantum unus ab altero, hac vel illa hora, diſtet Planeta, v. g. ſi ☉. & ♃. in eodem gradu ſint, æqualem poſtulant doſin, plura non audeo. Philoſophus, ut ſcias naturam cognoſcere. Medicus Dogmaticus, non Methodicus, qui paucis generalibus regulis contentus, experientiæ omnem derogat fidem:

nec

nec Empiricus, qui ſoli experientiæ innititur: nec purus Paracelſiſta, qui Theophraſtum Paracelſum ſecutus, omnia ferè in medicina ex ſale, 🜍re & Mercurio deducit, & veterem medicinam planè rejicit: ſed Dogmaticus, ſeu rationalis, qui rationem cum experientia jungit, non quidem ut ſimpliciter Græcos & Arabes ſequatur, ſed ut Dogmaticam medicinam Spagyricæ prudenter jungat; prior enim ducet te in cognitionem ideæ morbi ac methodum curandi, poſterior verò docebit te præparandi modum. Nunc ut vires ſimplicium Thermas noſtras ingredientium declarentur, neceſſe eſt.

CAPUT V.

Quomodo mineralia in terræ visceribus generentur?

ANtequam ad virtutes ſimplicium Thermas noſtras ingredientium veniamus, dicere oportet primò aliquid generatim, quomodo mineralia in terræ viſceribus generentur, ut dein faciliùs in cognitionem eorum veniamus; producuntur autem mineralia hoc modo: Poſtquam quatuor Elementa virtutes ſuas projiciunt in terræ centrum, eas Archæus deſtillando ſublimat calore motûs perpetui in terræ ſuperficiem: eſt enim terra poroſa, & ventus ſtillando per poros terræ reſolvitur in aquam, ex

qua

qua res naſcuntur omnes. Sciant igitur ſperma mineralium diverſum non eſſe à ſpermate rerum omnium, ſcilicet vaporem humidum; ideò fruſtrà laboraret, qui mineralia nostras Thermas ingredientia in materiam primam (ut ante menſem nobilis Dominus, Paracelſiſta inſignis, cùm meas inſpiceret Thermas, arbitratus eſt) reducere conaretur, ſiquidem illa tantum vapor eſt. Philoſophi autem, dum de reductione in materiam primam ſcripta poſteritati mandarunt, non intellexerunt talem materiam primam, ſed illam, quam nos materiam ſecundam vocamus, ſicuti Bernardus Treviſanus optimè diſputat, quamvis non ita lucidè, quia de quatuor Elementis loquitur, nihilominus id dicere voluit.   Dixi

Dixi ſuperiùs, ſperma mineralium diverſum non eſſe à ſpermate rerum omnium ; Errant igitur, qui opinantur Saturnum habere aliud ſemen, ferrum quoque aliud, & ſic cōſequenter reliqua. Idem enim in Saturno, quod in ferro, idem in Luna, quod in Mercurio invenitur ; cauſa autem diverſitatis eſt locus terræ diverſus, quando enim ex terræ centro ſublimatus vapor ille, tranſit per loca vel ſicca, vel calida : ſi igitur tranſit vapor per loca calida & pura, ubi pinguedo ſulphuris parietibus adhæret, vapor ille, quem Philoſophi Mercurium vocant, accommodat ſe, & jungitur illi pinguedini, quam poſtea ſecum ſublimat, & tunc fit unctuoſitas, relicto nomine vaporis, accepit nomē pinguedinis,

quæ

quæ poſtea veniens ſublimando ad loca alia, quæ jam vapor antecedens purgavit, ubi eſt terra ſubtilis, pura & humida, implet poros ejus & jungitur illi, & ſic fit Sol: ſi verò talis terra pura ſit & mixta ♀ri, fit Venus, & ſic de reliquis. Quò enim magis depuratus locus eſt, eo nobiliora producit: nam ſciendum eſt, quòd ille vapor continuò egrediatur ex centro ad peripheriam, eundo purgat loca: inde fit, quòd hodiè reperiantur mineræ in locis, ubi antè mille annos nullæ fuerunt, (idem de Thermis intelligendum) nam progreſſu ſuo ſemper ſubtiliat crudum impurum, purum ſucceſſivè ſecum trahens; & hoc modo fit reiteratio & circulatio naturæ, quæ ne momentum temporis otiatur. Et hæc de genera-

neratione mineralium breviter ſcripſiſſe ſufficiant.

CAPUT VI.

Vires omnium ſimplicium noſtras Thermas ingredientium.

SI ingredientia noſtrarum Thermarum particulatim conſideremus, erunt numero novem, nimirum: Alumen. Antimonium. Arſenicum. Ferrum. Nitrum. Plumbum. Sal. Sulphur. Vitriolum. Perpendebimus hîc virtutes eorum in particulari, prout ſunt extra compoſitum, prout erunt in compoſito conſiderabimus ſequenti Capite. Diſtinguemus autem hoc Caput in novem Articulos.

ARTI-

ARTICULUS I.

De Alumine.

ALumen est salsugo terræ, vim habet excalefaciendi, stringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offendunt, genarum carnem, cæterasque excrescentias extenuat. Putrescentia ulcera compescit: sanguinis fluxiones inhibet: gingivas humore prægnantes comprimit: motus dentium firmat. Prodest ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium. Convenit pruritui, & unguium scabritiis, pterygiis, & pernionibus. Ad pediculos, ambusta, tumores, & grave alarum, inguinumque virus auxilio est. Discoridis hæc sunt: omnes aluminis differentiæ (quas vide apud

alios

alios authores) ulcera ſatis exſiccant generoſè adſtringentes.

ARTICULUS II.
De Antimonio,

ANtimonium eſt corpus minerale, naturæ metallinæ finitimum, dicitur & ſtibium, de ejus viribus Quercetanus in de trad. cap. 31. ita ſcribit: in antimonio ſunt ſexcentæ proprietates, variæ ac præſtantes, ut: præparantes, expurgantes, vomitiones concitantes, & id genus alia, ut nunquam ſatis laudari queat hoc medicamentum. Crudo adhibuerunt veteres vim adſtringendi, exiccandi, meatus corporis obſtruendi, excreſcentias carnis abſumendi, cicatrices obducendi, ac ulcera mundificandi.

ARTI-

Articulus III.
De Arsenico correcto.

Uti arsenicum incorrectum ob vim exitialem nullo modo usurpandum est; Sic correctum ob aureas, quas habet virtutes (modum corrigendi hac vice adhuc apud me retineo) non solùm externè, verùm etiam internè (quod etiam cognovit Joannes Schröderus in sua Medico-Chymica Pharmacopœia fol. 498. dum ita scribit: verùm enim verò nec facultatibus caret utilibus, scilicet arsenicum, quas intrinsecùs in curanda peste, reliquisq; venenatis affectibus, ut & in scabie maligna, cana rosa, &c. conferre potis est, modò, qua decet, ratione præparetur) felicissi-

mè uſurpari poteſt, curat enim non ſolùm tutò & jucundè, verùm etiam citò ob ſulphureas quas accipit vires. Excalefacit igitur, diſcutit, & celeriter concoquit. Prodeſt tuſſibus, ſuſpirioſis, purulenta extuſſientibus. Lichenas, ſcabiem aufert. Ad lepras efficax eſt. Vitiligines tollit. Pruritus toto corpore erumpentes ſedat: regium morbum emendat; facit ad gravedinem & deſtillationes, podagricis conducit: gravitatem auditus ſanat. Lethargicos excitat.

Articulus IV.

De Ferro.

Diverſis ferrum dotatum eſt viribus: adſtringendi ſcilicet, & aperiendi. Conſtat enim

ex

ex Mercurio & ſulphure minùs liquabili, crudiori, ſeu ſi mavis, ex ♀re & ſale, quæ partibus terreis immixta ſunt. Vis igitur aperitiva in volatiliori potiſſimũ reſidet parte, ac proinde in ſale: vis adſtrictoria in fixiori, adeóque in terra latitat. De his, qui ulterius erudiri cupit, adeat problem. Horſt. decad. 7. q. 2.

ARTICULUS V.

De Nitro.

NItrum, Baurach Arabibus, Chymicis cerberus chymicus, vim habet putredini reſiſtendi, ſitim, ac æſtum compeſcendi, tartaream ſaburram incidendi, coagulatos ſanguinis grumos reſolvendi, dolores mitigandi, humores evocandi, qui in alto con-

creverunt. Præterea tormina ſedat. Lepras abſtergit. Inflationes, purulentas aures, & ſonitus earũdem ſanat: Sordes expurgat. Canum morſibus medetur. Furunculos aperit: oculis ad claritatem viſûs ſuccurrit. Calculum renum & veſicæ prohibet. Aperit obſtructiones hepatis ac meſeræi. Plura vide in pharmacia bipartita Theodori Corbeji Med. D. Hervordienſis fol. 432.

Articulus VI.

De Plumbo.

ETſi plumbum ſit metallum viliſſimum, ac Saturno conſecratum, eo quod lienoſis affectibus (quibus & Saturnus dominatur) ſuccurratur, attamen multis auxilio fuit. Refrigerat enim,

adſtringit, incraſſat, libidinem reprimit, ulcera carnibus implet, cicatrice obducit, excreſcentiiſque liberat, ulceribus cheroniis, quæ vocant, malignis, cancroſis, & putredinoſis ſummopere convenit.

ARTICULUS VII.

De Sale.

SAl, inquit Quercetanus, eſt corpus ſiccum, diſſolvendi, detergendi & evacuandi vim habens. Salis enim natura in commune perquam utilis eſt: adſtringit, abſtergit, expurgat, diſſipat, reprimit, extenuat, & cruſtas inducit, quin & à putredine vindicat, pſoras abſtergit, excreſcentia reprimit, pterygia conſumit, cæteraſque carnis extuberationes

 tol-

tollit. Diſcutit laſſitudines, ac hydropicorum tumores: dolores mitigat, & pruritus ſedat. Dioſcorides hæc ſcribit: Sal humores ſupervacuos tenuat, & abſorbet, & quidquid in corporibus præter naturam humidum eſt, id totum abſumit, reliquam ſolidiorem ſubſtantiam cogit, contrahit, & impenſè exiccat, & à putredine vindicat, gingivas humidiores, aut putreſcentes perſanat: œdemata & hydropicorum tumores minuit, laxatos,& podagricos juvat: pruritus, lichenas, lepras, pſoraſque & ulcera ſerpentia fotu compeſcit. Fernelius meth. medendi lib. 6. cap. 8. inquit, ſal commune convenit in cruditatibus ventriculi, appetitu proſtrato, obſtructionibus alvi & urinæ, colicis obſtructionibus, &c. Plura

ra invenies apud eundem citato loco, & apud Joannem Schröderum in sua Medico-Chymica Pharmacopœa, fol. 464.

Articulus VIII.
De Sulphure.

Sulphur seu resina, sive pinguedo terræ calidum & siccum est pectori dicatum; aperit, incidit, putredini, veneno, venenatorumque animalium morsibus resistit, provocat sudorem; conducit in phthisi, tussi, asthmate, peste, pestilentialibusque febribus; discutit tumores duros, sanat lichenes, pruritum corrigit, epilepticos ac hystericas juvat, tantasque habet vires, ut benè à Quercetano igni conferatur, ac in Thermis nostris Soli

 dica-

dicatur, quas ut ſciatis, dum ego chartæ & atramento parco, vos ad alias Authores relego.

ARTICULUS IX.
De Vitriolo.

Vitrioli uſus tantopere fructuoſus exiſtit, ut Paracelſo (in naturalibus) ac Phœdroni tertia pars Medicinæ habeatur, imò totam officinam in eo latitare prohibet. Calfacit enim, ſiccat, adſtringit, cruſtas inducit, latas ventris tineas necat, vomitum ciet, purgat caput. Calculum ac remoratam urinam, teſte Galeno, pellit. Aſthmaticis quoque & ſuſpirioſis convenit, limoſos, rubiginoſque dentes purgat, & nitidos reddit: ulcera maligna & ſinus, injectum curat. In ſumma,

ma, ad multa utile est medicamentum, & qualis ejus erit præparatio, talis sequetur effectus.

CAPUT VII.

An retineat compositum vires simplicium, quibus constat?

PRiusquam ad vires ingredientium Thermarum nostrarum, prout sunt in composito, declarandas progrediamur, quæstio primò decidenda erit, an nimirum compositum retineat vires simplicium, quibus constat? Sunt, qui omninò contrarium probare conantur, ac in medium producunt Theriacam ac Methridatium, aliasque magnas confectiones, quæ longè diversas ab

ingredientibus ſeorſim ſumptis habere virtutes quotidiana demonſtrat experientia, eſt mihi ipſi pulvis alexipharmacus, cujus ingredietia, ſi ſeorſim ſumantur, nullo modo pellunt venenum, movent ſudorem, appetitum excitant, adſtringunt, &c. ſi verò ut compoſitus ℨß. exhibeatur, venenum omne pellit, ſudorem copioſiſſimum movet, nullam poſt ſe debilitatem, vel intemperiem relinquens, appetitum excitat, fluxum ſymptomaticum inhibet, criticum verò finit, ac ſexcenta alia commoda præſtat pulviſculus iſte nunquam ſatis laudabilis, quo multi cives in noſtra hac Wratislavienſi civitate laqueis mortis evaſerunt, inter quos non ultimum locum habet civis ac Bibliopegus Senior, Georgius

Zimmermann/Vir Annorum 56. qui hoc pulvisculo ac paucis aliis medicamentis à me exhibitis, à variis symptomatibus nuper liberatus ac sanus vivit, vivatque homo optimus. Idem factum arculario Wenceslao Benisch, in domo prænobilis Domini Martini Francisci Molitor in Camera Cæsareæ, Regiæque Majestatis Wratislaviensi Concipistæ, Domini parentis mei honoratissimi, habitanti, ac Mariæ Brekin penes Burgum famulanti, multisque aliis, quos ob defectum spatii silentiô prætereo, ac ad quæstionem meam redeo; contrarios enim huic sententiæ jam audio murmurantes, dicendo: Compositum habere vires simplicium, quibus constat; Probant ex Galeno 10. ad Glauconem, qui

individuo vētriculum frigidum, hepar calidum habenti propinat ptisanam cum pipere, & quibus utrumque affectum simul tollit (piper enim grosso modo contuso diu hæret in stomacho, ipsumque calefacit, neque hepati nocet; Ptisana verò, ut medicamentum liquidum, citò transit ad hepar, ipsumq; contemperat) quod non fieret, si compositum non retineret vires simplicium.

Ad conciliandos authores dico: compositum aliud esse cum perfecta unione simplicium inter se, aliud cum simplici mistione, illi de primo, isti de secundo intelligendi sunt; cùm verò nostræ Thermæ sint compositum, habens pefectam unionem simplicium inter se, hinc etiam diversos eduntesfectus, quàm simplicia

cia seorsim sumpta, quos sequenti capite audies. Pro coronide hujus capitis

Quæres: cur ii, qui calidum jecur habent, stomachum plerumque frigidum obtineant? Respond. tum quia major calor dissipat & attrahit minorem; vel quia qui sunt calido jecore prædiri, cum tempore fiunt hypochondriaci, multis obstructionibus laborantes, à quibus chylus impeditur, ob idque magna phlegmatis copia in primis viis cumulatur, vel ipsius stomachi venæ, à porta oriundæ, frigido & melancholico scatent sanguine, unde frigidus semper est stomachus. Qui hoc affectu, nimirum frigido ventriculo ac calido hepate laborant, sæpè incurrunt in rheumatismum, quem ob dolo-

res arthriticis simillimos, multi pro podagra habent, quod præterito vere in Nobili Domino Joanne à Strachvvitz, studio naturali operam dante, verificatum, dicebatur enim à Medico, cujus curam tunc temporis adhibebat, ubique podagrâ laborare, optimus juvenis 17. annorum. Quod falsum esse, ut cognoscas, placet subjungere descriptionem à Paulo de Sorbait, Philos. ac Medic. Doct. & Professore Primario Viennensi, Sacræ Imperatricis Eleonoræ, Viduæ, personæ Medico, ac olim Præceptore meo honoratissimo traditam: quæ ita sonat: Rheumatismus fit, dum non tantum articuli, ut in podagra, sed etiam ipsi musculi & iis adjacentes partes, summas habent vellicationes, & dolores arthri-

thriticis simillimos: dum nempè ex jecoris imbecillitate copiosi, iiq; serosi, generantur humores, qui primitùs ad caput adscendunt, ac deinde totum corpus irrigant: neque ullum ob tenuitatem humor iste facit tumorem (quamvis nonnunquam conspicitur) neque facilè suppuratur, ob ineptitudinem; uti plerumq; est variolarum materia. Non tamen negaverim, etiam immediatè à jecore ad ambitum corporis protrudi posse humorem hunc serosum, si nec capitis, nec occipitis, nec colli, aut scapularum, præcesserit dolor: plerumque tamen ob tenuitatem, primum in caput sublimatur, deinde cadit in subjectas partes, in quibus universalem dolorem, eumque vagum excitat.

CA-

Caput VIII.

De Virtutibus Thermarum artificialium ex septem mineralibus Planetarum.

Audivistis in superioribus virtutes simplicium, nostras Thermas ingredientium, prout sunt extra compositum; prout sunt in composito, in hoc capite tractandæ veniunt.

Sciendum primò est, nostras Thermas in genere omnes nervorum & articulorum dolores, matricis affectus, paralysin, calculum renum ac vesicæ, catharros ac rheumatismos curare. Et si augeatur dosis mineralium Planetarum calidorum & siccorum: intemperiem frigidam ac humidam

dam corrigent, omnesque morbos ex pituita natos auferent.

Præter hos effectus in genere enumeratos, multos alios edit, si nimirum hoc vel illud minerale, hâc vel illâ horâ (quodlibet enim minerale certo tempore pro nostris Thermis, ut sæpè dictum, præparandum est) augeatur & præparetur.

Si enim primum minerale in hora Saturni præparetur, ac ejus dosis in composito augeatur, utiles sunt ventriculo, lieni, renibus succo crasso ac viscido repletis. Prosunt colicis, auxilium adferunt in exulcerationibus vesicæ.

Si secundum minerale in hora Jovis præparetur, ac ejus dosis in composito augeatur, prosunt difficilè spirantibus, & asthmaticis,

ticis, anafarcæ, ictero, uteri morbis, albo potiffimùm fluori. Conceptionem juvant, ac fterilitatem removent. Caninæ appetentiæ fuccurrunt.

Si tertium minerale in hora Martis præparetur, ac ejus dofis in compofito augeatur: Gonorrhœam curant; Profunt mulieribus, quæ immodicè purgantur, & iis, quæ fine manifefta caufa crebrò abortire confueverunt, medentur etiam externis ulceribus, quæ fluxionibus abundant, nec non nervis refolutis, & iis, qui tardiùs concoquunt.

Si quartum minerale in hora Solis præparetur, ac ejus dofis in compofito augeatur: fanguinem concretum diffolvunt, corpus minuunt, & ad maciem ducunt; profunt ventriculo frigido & humido,

mido, ſcabiem ex pituita natam ſanant, ſi necdum expulſa, pruritum excitant, quem poſt aliquot dies rurſus ſanant, philtrum infallibiliter curant. Illarum vapor gravitatem capitis, & aurium dolores, ex pituita natos corrigit.

Si quintum minerale in hora Veneris præparetur, ac ejus doſis in compoſito augeatur: malum corporis habitum, qui ex pituita emendant, proſunt nervorum vitiis, thoraci, qui deſtillationibus infeſtatur: cutem emendant, & ſcabiem ſanant intra octo dies, ac flatus diſcutiunt.

Si ſextum minerale in hora Mercurii præparetur, ac ejus doſis in compoſito augeatur: proſunt nervis tenſis, contractis, tremulis & eorum dolores ſedant: ar-

artuum tumores evocant, & diſcutiunt. Medentur ergò podagræ, chiragræ, coxendicum, aliorumq; articulorum morbis. Pellunt etiam dolores jecoris, lienis, uteri, & eorundem tumores diſcutiunt, lentigines tollunt, impetigines & vitiligines emendant.

Si ſeptimam minerale in hora Lunæ præparetur, ac ejus doſis in compoſito augeatur, memoriam confirmant, capitis doloribus conferunt, viſum, auditumque acuunt, fracturisque oſſium opitulantur. Et hæ ſunt virtutes ac operationes Thermarum noſtrarum breviter expoſitæ, ſi enim omnes eo modo, quo debuiſſent, exponendæ fuiſſent, in ingens hic Tractatus excreviſſet volumen.

Quæ-

Quæres: quid ex Thermis noſtris fiat, ſi eo modo ac eo tempore, quo debuiſſent, non præparentur, & quo ſigno cognoſcantur Thermæ legitimè præparatæ ab illegitimis? Reſpond. ſi eo modo non præparentur, produci poterit pulvis, cujus cap. 3. mentio facta eſt; ſi verò non juſto tempore fiant, accipies chaos nullius virtutis; legitimæ ab illegitimis cognoſcuntur è duratione: legitimæ enim durabunt ultra annum abſque corruptione, ſi in temperato aëre cuſtodiantur; Econtra illegitimæ vix per octiduum durant, & ſi diutius illas ſervare labores, periculum erit, ne aërem inficias ac peſtilētialem reddas, ob fœtorem, quem ſpirant. Hinc admoneo illos, qui artem præparandi no-

ſtras Thermas ignorant, non in iis elaborandis deſudent, potius enim expenſas, quas in labore illarum facere velint, coronæ ſtramineæ (cauponi dico) donent ac calidum ſuum confortent, ſiquidem hoc non ſolùm ipſis melius conducet, verùm etiam proximi periculo aëris peſtilentialis vacabunt; qui fidem adhibere nolunt, propriò damnô experiri poſſunt.

CAPUT IX.

Quæſtiones nonnullæ ſolvuntur.

EXpoſui in antecedenti Capite vires noſtrarum Thermarum ea brevitate, qua potui. Nunc nonnullæ in hoc Capite quæſtiones

nes ſolvendæ veniunt præcedens Caput attingentes. Hinc:

Quæres 1. an ſecurè catharris obnoxii, catharrum hîc ſtrictè ſumo, prout nempè fluxus eſt ad pulmones & ventriculum decumbens: in genere enim quælibet fluxio catharrus dicitur, & ſi ad nares, coryza; ſi ad fauces, bronchos; qui in extimas corporis partes rheumatiſmus, &c. quod à Gerardo his verſibus exprimitur:

Dum fluit ad pectus dicetur rheuma catharrus;
Ad fauces bronchos; ad nares dico coryzam.

An inquam ſecurè catharris obnoxii Thermas noſtras intrare poſſint? Quamvis multos mihi contrarios ſcio, me minimè admirante, cœcus enim de coloribus

bus judicare non poteſt; dico omninò, ſecurè poſſe illas intrare, & hoc feliciter hoc anno 1675. 12. Septembris in cive ac Bibliopego Seniori, Georgio Zimmermann/Viro 56. annorum, noſtris Thermis utente, ac tunc temporis variis morbis graſſantibus, dicto die, manè circa horam quartam in catharrum non contemnendũ, ita ut vox aliquomodo impediretur, incidit; Cùm autem veſperi cõſtitutum eſſet, dicto manè ſeptimâ vice ob calculum & affectum arthriticum noſtris Thermis uti, dubius horâ ſeptimâ manè mittebat ad me interrogatum, an liceret illi Thermis noſtris uti in tam enormi catharro? Ego cùm ſcirem, à me ante uſum Thermarum illius corpus optimè præparatum eſſe,

omni-

omninò concessi, quod cum factum esset, vix spatio unius horæ in illis sedens omnis catharrus evanuit, quod apud Dominum Caldenbach, multosque alios summâ admiratione narravit; quod idem multis aliis in nostra hac VVratislaviensi urbe accidisse notum est, quorum nomina ob certas rationes non publicanda censeo.

Quæres 2. de colicis, quomodo nimirum primum minerale, quod plumbum statuitur, tantam vim externè habeat, flatus ac dolores colicos discutiendi, cùm tamen de hoc, cap. 6. art. 6. de plumbo, nil dictum sit? Respond. cap. 7. quæstionem hanc solutam esse, dum compositum perfectam habens unionem, diversas à simplicibus seor-

 sim

ſim ſumptis obtinere virtutes, probatum eſt; præterea noſtrum plumbum quoniam præparatur cum Sulphure, magnam vim diſcutiendi acquirit, ita ut non ſolùm noſtræ thermæ dolores ac flatus colicos diſcutiant, verùm etiam arthriticum morbum, qui per humorum metaſtaſin ſæpè colicis accidit, prohibent; uti etiam paralyſin orientem ab eadem humorum metaſtaſi, qui ab inteſtinis ſpinæ dorſi, & nervis communicantur: & cùm non tantùm ſint bilioſi ſed mixti; non contracturam tantùm, & ingentes pariunt dolores; ſed etiam reſolutionem nervorum, ob pituitoſos, & ſeroſos humores, unà cum bile ad nervos delatos, excitant: à quibus omnibus noſtræ thermæ colicos præſervant.

Quæ-

Quæres 3. an benè assertum sit, thermas nostras icterum curare, si secundi mineralis dosis in composito augeatur, Avicennas enim 15. cap. 6. ictericis balneum & motum, prohibet? Respond. affirmativè; Avicennas de balneo non absolutè, sed excessivè calido, in ictero à causa calida, intelligendus est; idem de vehementi motu censendum. Alii enim practici in ictero balneum abstergens ex decocto hordei & pisorum præscribunt, quod idem facit Paulus de Sorbait fol. 369. quod tamen nostris thermis longè est inferius.

Quæres 4. an nostræ thermæ etiam conveniant in morbo scorbutico, & qualis ille sit? Respond. affirmativè, intelligitur enim sub malo corporis habitu,

 ad-

adhibitis tamen etiam internè antiſcorbuticis; Scorbutus autem eſt prava & occulta qualitas ſeu diſpoſitio toti corpori, præcipuè verò lieni, & viſceribus nutritioni dicatis, impreſſa ab humore melancholico, ſeroſo, ſeu ichoroſo, peculiari modo corrupto orta, cum ſpontaneæ laſſitudinis & gravitatis, in cruribus præcipuè, ſenſu, pectoris anguſtia, reſpirationis difficultate, gingivarum corruptione, & oris graveolentia, ac maculis purpureis, in cruribus inprimis; aliisq; morbis ac ſymptomatibus pluribus, ab eadem cauſa pendentibus, conjuncta; De quo cùm integrum propriâ manu ac labore conſcriptum teneam tractatum, nunquam antehac in lucem editum, hîc duntaxat obiter illius men-

mentionem facere volui, quem, volente DEO, partim quia in nostra VVratislaviensi urbe plurimos cerno scorbuto infectos, partim quia multi chirurgi illum pro morbo Gallico habent, uti non diu, hîc VVratislaviæ, quendam scorbuticum ab imperito chirurgo quodam (cujus nomini parco) sudoribus & mercurio præpostere tractatum, & ferè animam agentem, è mortis faucibus eripui, in lucem daturus sum.

Quæres 5. an nullum præstantius remedium contra calculum his thermis detur? Respond. vendebatur ab Anglo quodam centum aureis sequens contra calculum præstans medicamentum. Recip. Salis urinæ micro-

cosmicæ q. s. cui affunde succ. limon. ad eminentiam duorum digitorum, stet infusum donec dissolvatur, deinde coagula, idq; ternis vicibus repete. Dosis est quantum cuspide cultri teneri potest in vehiculo convenienti. Nobile etiam medicamentum contra calculum habetur inventum, ac diu pro arcano à Paulo de Sorbait Philosoph. & Medic. Doct. &c. habitum illud:

Recip. pomorum aurantior.
Limon. succulent. ana nostro xij.
cassiæ r. extract. ℔iß.

Incidantur limones unà cum corticibus, seminibus, & pulpa, contund. iisq; cum cassia mixtis superaffunde seri lactis capr. ℔ vj. stent in infusione 24. horis; deinde fiat destillatio in organis vitreis: destillatum dulcoretur

pau-

pauco saccharo. Hæc est (inquit inventor) illa aqua pretiosissima, hactenus à me pro arcano habita, nunc verò ex charitatis liberalitate effusa, & proximi bono dicata, cui non est similis: hæc siquidem temperatissima est, nec uti reliquæ, renum intemperiem auget, aut alvum adstringit, sed eam tenet apertam, & paulatim omnem arenarum saburram everrit, vimq; lapidificam, & omnem intemperiem tollit: hæc ille. Verùm multoties prædicta, ambo enim parata teneo, efficacia inveni, ac pro illis ingentes tàm in verbis quàm in nummis, recepi gratias, attamen ubi illa penetrare non potuerant, thermæ nostræ penetrârunt, ita ut nullum præstantius illis contra calculum inveniatur remedium.

Quæres 6. cur dicantur philtrum infallibiliter curare? Respond. quamvis hoc in ſulphuream, quam habent virtutem, qua humorem frigidum craſſum, qui melancholicus dicitur, calefaciendo attenuant, rejiciendum eſſet, attamen etiam habent ſpecificum quid, miraculosè enim in dicto morbo operantur, quod, omisſis aliis, atteſtari poterit Adamus Grigoſch, Theologiæ ſtudioſus, tunc temporis poſt canonicatum habitans, cùm Anno 1675. 3. Febr. philtro enormi correptus, neſcio à qua in vino aduſto, propinato, ita ut ob vehementia ſymptomata, à multis pro deſperato haberetur; ex fato autem me vocârunt, quem, ut bono animo eſſet, jusſi, ac reliqua,

quæ

quæ melancholia[illegible] furor uterinus
terdixi. ℥j fl. hyperici [illegible] matricis,
gnanimitatis propinavi, [illegible]unt, nu-
liis medicamentis corpus per [illegible] di-
tegrum menſem diſpoſui, ut ad
thermas aptum redderetur, quo
facto thermas noſtras ingreſſus,
ac fortior egreſſus, vix diem alte-
rum, ut mihi referebat, expecta-
re potuit, tantam enim, inquie-
bat, in Excellentis D. Doctoris
thermis ſentiebam voluptatem,
ut nihil aliud optarem, niſi ut il-
lam verbis exprimere poſſem;
quietisſimus hac nocte eram, &
quamvis ſexties evigilaſſem, hoc
tamen non ex morbo (ſingula-
rem enim non amplius ſentie-
bam dolorem) ſed ex deſiderio
thermarum eſſe judicabam, tem-
pus enim illas intrandi adeſſe
arbitrabar, &c.

bus judicare non poteſt; dico omninò, ſecurè poſſe illas intrare, & hoc feliciter hoc anno 1675. 12. Septembris in cive ac Bibliopego Seniori, Georgio Zimmermann/Viro 56. annorum, noſtris Thermis utente, ac tunc temporis variis morbis graſſantibus, dicto die, manè circa horam quartam in catharrum non contemnendũ, ita ut vox aliquomodo impediretur, incidit; Cùm autem veſperi cõſtitutum eſſet, dicto manè ſeptimâ vice ob calculum & affectum arthriticum noſtris Thermis uti, dubius horâ ſeptimâ manè mittebat ad me interrogatum, an liceret illi Thermis noſtris uti in tam enormi catharro? Ego cùm ſcirem, à me ante uſum Thermarum illius corpus optimè præparatum eſſe,

omni-

omninò concessi, quod cum factum esset, vix spatio unius horæ in illis sedens omnis catharrus evanuit, quod apud Dominum Caldenbach, multosque alios summâ admiratione narravit; quod idem multis aliis in nostra hac VVratislaviensi urbe accidisse notum est, quorum nomina ob certas rationes non publicanda censeo.

Quæres 2. de colicis, quomodo nimirum primum minerale, quod plumbum statuitur, tantam vim externè habeat, flatus ac dolores colicos discutiendi, cùm tamen de hoc, cap. 6. art. 6. de plumbo, nil dictum sit? Respond. cap. 7. quæstionem hanc solutam esse, dum compositum perfectam habens unionem, diversas à simplicibus seor-

fim fumptis obtinere virtutes, probatum eft; præterea noftrum plumbum quoniam præparatur cum Sulphure, magnam vim difcutiendi acquirit, ita ut non folùm noftræ thermæ dolores ac flatus colicos difcutiant, verùm etiam arthriticum morbum, qui per humorum metaftafin fæpè colicis accidit, prohibent; uti etiam paralyfin orientem ab eadem humorum metaftafi, qui ab inteftinis fpinæ dorfi, & nervis communicantur: & cùm non tantùm fint biliofi fed mixti; non contracturam tantùm, & ingentes pariunt dolores; fed etiam refolutionem nervorum, ob pituitofos, & ferofos humores, unà cum bile ad nervos delatos, excitant: à quibus omnibus noftræ thermæ colicos præfervant.

Quæ-

Quæres 3. an benè aſſertum ſit, thermas noſtras icterum curare, ſi ſecundi mineralis doſis in compoſito augeatur, Avicennas enim 15. cap. 6. ictericis balneum & motum, prohibet? Reſpond. affirmativè; Avicennas de balneo non abſolutè, ſed exceſſivè calido, in ictero à cauſa calida, intelligendus eſt; idem de vehementi motu cenſendum. Alii enim practici in ictero balneum abſtergens ex decocto hordei & piſorum præſcribunt, quod idem facit Paulus de Sorbait fol. 369. quod tamen noſtris thermis longè eſt inferius.

Quæres 4. an noſtræ thermæ etiam conveniant in morbo ſcorbutico, & qualis ille ſit? Reſpond. affirmativè, intelligitur enim ſub malo corporis habitu,

adhibitis tamen etiam internè antiſcorbuticis; Scorbutus autem eſt prava & occulta qualitas ſeu diſpoſitio toti corpori, præcipuè verò lieni, & viſceribus nutritioni dicatis, impreſſa ab humore melancholico, ſeroſo, ſeu ichoroſo, peculiari modo corrupto orta, cum ſpontaneæ laſſitudinis & gravitatis, in cruribus præcipuè, ſenſu, pectoris anguſtia, reſpirationis difficultate, gingivarum corruptione, & oris graveolentia, ac maculis purpureis, in cruribus inprimis; aliisq; morbis ac ſymptomatibus pluribus, ab eadem cauſa pendentibus, conjuncta; De quo cùm integrum propriâ manu ac labore conſcriptum teneam tractatum, nunquam antehac in lucem editum, hîc duntaxat obiter illius men-

mentionem facere volui, quem, volente DEO, partim quia in nostra VVratislaviensi urbe plurimos cerno scorbuto infectos, partim quia multi chirurgi illum pro morbo Gallico habent, uti non diu, hîc VVratislaviæ, quendam scorbuticum ab imperito chirurgo quodam (cujus nomini parco) sudoribus & mercurio præpostere tractatum, & ferè animam agentem, è mortis faucibus eripui, in lucem daturus sum.

Quæres 5. an nullum præstantius remedium contra calculum his thermis detur? Respond. vendebatur ab Anglo quodam centum aureis sequens contra calculum præstans medicamentum. Recip. Salis urinæ micro-

cosmicæ q. s. cui affunde succ. limon. ad eminentiam duorum digitorum, stet infusum donec dissolvatur, deinde coagula, idq; ternis vicibus repete. Dosis est quantum cuspide cultri teneri potest in vehiculo convenienti. Nobile etiam medicamentum contra calculum habetur inventum, ac diu pro arcano à Paulo de Sorbait Philosoph. & Medic. Doct. &c. habitum illud:

Recip. pomorum aurantior.
Limon. succulent. ana nostro xij.
cassiæ r. extract. ℔iß.

Incidantur limones unà cum corticibus, seminibus, & pulpa, contund. iisq; cum cassia mixtis superaffunde seri lactis capr. ℔ vj. stent in infusione 24. horis; deinde fiat destillatio in organis vitreis: destillatum dulcoretur

pau-

pauco saccharo. Hæc est (inquit inventor) illa aqua pretiosissima, hactenus à me pro arcano habita, nunc verò ex charitatis liberalitate effusa, & proximi bono dicata, cui non est similis: hæc siquidem temperatissima est, nec uti reliquæ, renum intemperiem auget, aut alvum adstringit, sed eam tenet apertam, & paulatim omnem arenarum saburram everrit, vimq; lapidificam, & omnem intemperiem tollit: hæc ille. Verùm multoties prædicta, ambo enim parata teneo, efficacia inveni, ac pro illis ingentes tàm in verbis quàm in nummis, recepi gratias, attamen ubi illa penetrare non potuerant, thermæ nostræ penetrârunt, ita ut nullum præstantius illis contra calculum inveniatur remedium.

Quæres 6. cur dicantur philtrum infallibiliter curare? Respond. quamvis hoc in sulphuream, quam habent virtutem, qua humorem frigidum crassum, qui melancholicus dicitur, calefaciendo attenuant, rejiciendum esset, attamen etiam habent specificum quid, miraculosè enim in dicto morbo operantur, quod, omissis aliis, attestari poterit Adamus Grigosch, Theologiæ studiosus, tunc temporis post canonicatum habitans, cùm Anno 1675. 3. Febr. philtro enormi correptus, nescio à qua in vino adusto, propinato, ita ut ob vehementia symptomata, à multis pro desperato haberetur; ex fato autem me vocârunt, quem, ut bono animo esset, jussi, ac reliqua,

quæ

quæ melancholiam causant, interdixi. ℨj fl. hyperici ex ▽ magnanimitatis propinavi, dein aliis medicamentis corpus per integrum mensem disposui, ut ad thermas aptum redderetur, quo facto thermas nostras ingressus, ac fortior egressus, vix diem alterum, ut mihi referebat, expectare potuit, tantam enim, inquiebat, in Excellentis D. Doctoris thermis sentiebam voluptatem, ut nihil aliud optarem, nisi ut illam verbis exprimere possem; quietissimus hac nocte eram, & quamvis sexties evigilassem, hoc tamen non ex morbo (singularem enim non amplius sentiebam dolorem) sed ex desiderio thermarum esse judicabam, tempus enim illas intrandi adesse arbitrabar, &c.

Quæres 7. an thermæ noſtræ tantum gonorrhœam in facto eſſe curent, an verò etiam illam in fieri: hoc eſt: àn non ſolùm gonorrhœam curent, ſed etiam ab illa præſervent? & an posſit fieri gonorrhœa absque contactu venereo? Reſpond. thermas noſtras non ſolùm gonorrhœam curare, verùm etiam ab illa præſervare; non autem ſemper gonorrhœa à contactu venereo oritur, ut multi autumant, ac ſanctos homines caſtitatem ſpondentes injuriant, digni eſſent tales injuriantes, ut ſupra illorum dorſum mortuus bos, ut cum Plinio loquar, equitaret; fit enim ſæpè ob intenſum veneris deſiderium, quo renum adeps liquefit; vel etiam ob retentricis debilitatem; vel ob reſolutionem.

Quæ-

Quæres 8. an furor uterinus etiam inter affectus matricis, quos thermæ noſtræ pellunt, numerandus ſit, & quomodo diſtinguatur ab hyſterica paſſione? Reſpond. furorem uterinum omninò numerandum inter affectus matricis, quibus noſtræ thermæ auxilio ſunt, valent enim acrimoniam ſanguinis & ſeminis corrigere, quæ eſt vera cauſa hujus affectus; differt autem hic affectus ab hyſterica paſſione, quod hæc à ſanguine corrupto, & maligna quadam narcoſi; ille verò à ſemine copioſo, acri & calido, originem trahant; quo affectu communiter fœminæ, virgines, dico, & viduæ, ac philtratorum, ſeu ligatorum & impotentium uxores, niſi à pſeudomedicis, quorum nume-

rus infinitus eſt, præſervantur, laborant, quæ etiam ex colore rubicundo, labiis ſiccis & fiſſuras habentibus, quoniam hæc matricem ſiccam eſſe ſignificant, cognoſcuntur, tales enim ſalaces eſſe ſolent.

Quæres 9. quomodo noſtræ thermæ ſterilitatem removeant, & qualis, ad vitandam ſterilitatē, debeat eſſe proportio inter maritum & fœminam? Reſpond. noſtræ thermæ exſiccando ſuperfluos humores uteri, removent ſterilitatem; talis autem debet eſſe proportio inter maritum & fœminam, qualis deſideratur ab Ariſtotele 1. de generatione animalium, & 2. de anima: utpote, ne mulier ſit maximè phlegmatica, & vir cholericus; vel vir melancholicus, & mulier

ſanguinea: taliter enim ob nimiam improportionem oritur ſterilitas à nullo niſi pſeudomedico curanda: deinde vitanda eſt magna ætatum & ſanitatis diſproportio: ſi enim vir ſit annoſus & cachecticus, absque dubio generabit ſemen aquoſum, quod in utero non faciet moram, ſed brevi diffluet. Et hæc captivitatem matrimonialem ingredi deſideranti accuratè prius penſitanda ſunt.

Quæres 10. an utero gerentes noſtris thermis uti audeant, & quæ potiſſimum cauſæ ſint abortûs? Reſpond. omninò ſecurè noſtris thermis uti poſſunt, maximè ſi ſequentes duæ cauſæ, quæ potiſſimũ abortum faciunt, primò auferantur. Sunt autem plethora & cacochymia, hæc eſt hu-

morum exceſſus in qualitate, illa in quantitate; hic corrigitur venæſectione, ille purgatione; venæſectio primis menſibus celebranda, quibus fœtus tanto adhuc non eget alimento. De purgatione audiendus eſt Hippocrates 4. aph. 1. ita inquiens: mulieres in juniori & ſeniori fœtu cavere purgationem oportere. Item: Utero gerentes ſunt medicandæ, ſi materia tuget, quarto menſe, & uſque ad ſeptimum. Tunc temporis enim fœtus utero fortius adhæret. De reliquis abortûs cauſis vide ſexcentos authores, qui de hac materia ſcripta poſteritati reliquerunt. Cœteras quæſtiones, ſi quæ erunt, ingenio veſtro ſolvendas relinquo.

CAPUT X.

De dispositione corporum pro thermis nostris in genere.

NOta erunt omnibus practicis incommoda, quæ superveniunt iis, qui sine omni dispositione balnea simplicia intrant; multò majora acciderẽt incommoda, si quis indispositus nostras ingrederetur thermas; ita ut si quis fructum aliquem ex nostris velit haurire thermis, necesse est, ut corpus disponatur, ac impedimenta naturæ auferantur. Cùm autem quilibet practicus corpora optimè disponere noscit, idcirco dum chartæ & atramento parco, vos ad illos mitto; duntaxat hic nonnullos monere cogor, ut si non facco (dolen-

dum

dum enim eſt hominem homini dæmonem eſſe: & argenti cauſa tot innocentes perimere, ut jure Poëta: quid non mortalia pectora cogis auri ſacra fames) ſaltem corpori patientum parcant, qui per medium, imò per integrum annum corpus diſponunt, unam poſt alteram medicinam ingerendo, tot purgantia repetendo, cùm non ſemper illis opus ſit, non enim omnis materia per alvum tendit, cùm autem naturæ inclinationem ſequi debeamus; hinc ſi materia ad peripheriam inclinet, diſponere oportet diaphoreticis; ſi ad veſicam diureticis; ſi incliner per vomitum emeticis; ſi per ſanguinis profluvium, ejus evacuationem promoventibus; ſi per bubones, abſceſſus aut ulcera in-

par-

partibus ignobilioribus, illuc trahentibus, ne dum natura salubriter materiæ, per loca convenientia, tentat evacuationem, per medicamenta purgantia eandem concentremus, & sic hominem occidamus. Diligenter igitur dispositio corporis sollicitanda; & an purgatio, an venæsectio celebranda, lynceis oculis attendendum: quod nos Avicennas quart. prim. cap. 4. docet, inquiens: cùm autem unus humor superabundat, purgatio tunc necessaria est; si verò omnes, incisio venæ: idem dicit divinus senex Hippocrates 2. aph. 8 æquales humores venæsectione, inæquales purgatione evacuandos esse. Qvamvis sæpiùs ex ignorantia utrumque practicetur, supponentes in corporibus lar-

largè viventium utrumque utplurimùm reperiri; & si utrumque practicandum sit, venæsectio purgationem præcedat, evacuatio enim universalis particularem præcedere debet, teste autem Vallesio venæsectio magis universalis est purgatione; accedat missionem sanguinis melius ad purgationem ad sanguinis missionem præparare, laxando nempè vias, per quas maximè corpus expurgandum. Qui plura desiderat, adeat universalis medicinæ opera Pauli de Sorbait Phil. & Med. Doctoris ac Professoris primarii Viennensis, sacræ Imperatricis Eleonoræ, Viduæ, Medici, &c. fol. 123. Pro coronide hujus tractatus.

Quæres: Utrum benè faciant Medici, negantes sui esse officii,

ficii, universam medicinam exercere: qui puerorum morbos mulierculis; dentium dolores tonsoribus, ulcera, vulnera, collectiones chirurgis, oculorum vitia circumforaneis, ramicem seu rupturam circulatoribus, puerperarum morbos obstetricibus, Gallicam luem impostoribus, luxatos, fractosq; articulos carnificibus, thermas artificiales balneatoribus relinquunt? Respond. eos nec Hippocratem, nec Galenum, nec Avicennam imitari, qui universa medicinæ præcepta ad amussim tradiderunt; hinc Galenus, in primis artis curativæ libris, totam curandi methodum à chirurgica ratione assumpsit: unde etiam ossa è capite, lenticulari ferro, absque terebratione, extrahendi artem

artem docuit: herniam, puerperarum, infantumque passiones accurate descripsit: idem fecerunt reliqui. Qua igitur conscientiâ hanc agendi provinciam rudissimis deceptoribus tradere aut committere poterunt? Verum dicent fortasse, sufficere, si se spectatores præbeant, & victûs rationem præscribant. Respond. cum Paulo deSorbait, olim præceptore meo honoratissimo: non esse spectatores, sed potius discipulos, qui rei substantiam ignorantes, impostorum leges sequi coguntur: & quomodo veram ordinabunt diætam, cùm nullam affectus habeant cognitionem? Mutilus itaque est Medicus, qui omnia prædicta propriis manibus, & industriâ perficere sibi non confidit;

dit; longèq; honeſtiùs & laudabiliùs eſt, ut ſit actor, quàm ſpectator; agenda omnia jubeat, quàm jubeatur; quia autem præter reliqua in noſtra Wratislavienſi civitate difficultatem non minimam video in curanda lue venerea, ita ut vix medicus ſit, qui illam aggredi tentaret, imò cum non diu hominem aliàs egregium, lue venerea laborantem, curaſſem, à medico verba multa faciente, ſed parùm præſtante admonitus, ne ſimilia aggrederer, cui riſu dixi, quæ huic chartæ non inſignanda; cùm inquam non minimam difficultatem in curanda lue venerea video, animus mihi eſt methodicam curam, quæ multis profuit, neminem læſit

(non

(non enim violenta eſt) in lucem edendi, cui ſimilem non invenies, etſi omnia medicorum ſcripta hactenus edita pervolveres. Et his promiſſis tractatum meum concludo.

Meritò itaq; ſit Benedictus DEUS, ex cujus inexhauſta munificentia hocce nobis innotuit medicamentum.

In-

Index rerum.

A.

B.

C.

Coli-

D.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

Me-

N.

P.

R.

S.

T.

Leon-

V.

APHO-

APHORISMI MEDICI

à

Johanne Horatio Molitor,
Philosoph. & Medicinæ Doctore,
magnâ industriâ conscripti.

Caput I.

1. Boni Medici est, præter ea, quæ religioni necessaria sunt, non multos ægros (multò minùs externa) suscipere. Variis enim morbis ut mens opprimitur, ita corpus fatigatione continuâ marcescit.

2. Prudentis Medici est, insanabiles ac desperatos morbos non curare, ne hominem occidisse, qui forte suâ interiturus erat, existimetur.

3. Dubias valetudines, sine certa tamen desperatione suscipiat, ne

cessariis tamen indicare oportet, rem in difficili esse: alioquin vel artem malo vinci, vel te errasse indicio sit.

4. Satiùs est tamen omnibus in rebus anceps auxilium experiri, quàm nullum, plurimorum sententiâ.

5. Quæ natura salubriter & probè operatur, ea medicum imitari oportet.

6. Non satis est, Medicum suum fecisse officium, nisi suum quoque ægrotus, suum astantes faciant, sintq; externa ritè comparata.

7. Decet Medicum ægri consuetudinem cognoscere in sanitate, ut cùm res ipsi sano placentes agnoverit, ei illas promittat, cùm ab ægritudine correptus fuerit.

8. Qui, quiô morbum levet, nihil prætermittit, & secundum artẽ omnia gerit

gerit, probi Medici officium fecit, etiamsi non omnia semper respondeant. Neque enim orator semper persuadet, tamen ubi, quod artis suæ est, fecerit, oratoris munus explevit.

9. Discordantium medicorum turba ægrotantes multos ducit ad interitum. Mutua verò ipsorum convenientia quàm plurimos ad sanitatem reducit.

10. Plus mali à medicamentis, quàm à morbo, si eo modo, quo debent, non applicentur. Optimum enim remedium est, aliquando nullum medicamentum adhibere.

11. Sufficit, ut quis dicatur occisor ægroti, si eo modo, quo debuisset, morbum non sit aggressus.

12. Potentum, & delicatorum inobedientia, ac inopum penuria, sæpenumerò Medicos à rectè agendis distrahunt.

13. Parcitas in laxando, ac in re[illegible]endo liberalitas, duo ſunt, quæ Medicum ſæpè à detractorum calumniis liberum reddunt.

14. Unum hoc Medicus rectè agit, quod rectè cognoſcit.

15. Omnis cognitio eſt per cauſas, medicus igitur cauſarum imperitus minimè verus medicus cenſendus.

16. Multæ ægritudines ſuâ naturâ ſanabiles ægri negligentia & errore, conſilia medicorum ſaluberrima reſpuentis, fiunt incurabiles.

17. Vehementi malo, vehementi omninò auxilio opus eſt.

18. Succurrendum ſemper parti maximè laboranti.

19. Hiſtrionis eſt, exigui momenti morbum attollere: quo plus exinde præſtitiſſe videatur.

20. Me-

20. Medici officium eſt, ut tutò, ut celeriter, ut jucundè curet. Verum periculoſam eſſe conſtat nimiam feſtinationem, & voluptatem.

21. Peregrina remedia ſemper quærere & pretioſa duntaxat, impudentis eſt oſtentationis.

22. Catharticis uti venenatis periculoſum eſt; unde ad teſtamentorum inſidias ſæpè oboritur occaſio, in qua re, & officinarum fides neceſſaria eſt.

23. Ægrotantis proprietates noſſe oportet, quæque amica, quæque inimica ſint, intelligere.

24. Alienam miſeriam pudoris ſociam indicare nefas eſt.

25. Nec cuivis præſidium profitenti valetudinis deſiderio ſtatim credatur: ſolis medicis occidendi impunitate relictâ.

26. Carnificis eſt pendentibus fatis, & inter ipſos cruciatus ingens præmium expectare: vel morbum protrahere, vel duntaxat emovere, ubi extrahere omnino opus eſt.

27. Barbari benè merentibus gratiam non referunt, & valetudine conflictati multa promittunt, ad vitã exinde revocati conviciis invicem proſequuntur.

28. Famoſi veneni vires, aut abortiendi modum; vel quæ conceptum inhibeant, indicare ſcelus eſt.

29. Dubiæ valetudini aſſidere Medicus debet & arteriarum pulſu vires perquirere, cæteraſq; notas inſpicere, quin & ſideralis ſcientiæ haud ignarus ſit, neceſſe eſt.

30. Cùm malorum futurorum inevitabilium ignoratio utilior ſit, quàm

quàm ipſorum ſcientia: deteriora accidentia ſuperventura ægrotantibus ipſis haudquaquam debent præſagiri.

31. Ægro, quæ bona ſunt auguria, denunciari debent; ſi quid tamen mali minatur infirmitas, neceſſariis tantum ſignificare fas eſt.

32. Simpliciũ effectus tenere ſumma cura debet, ex quibus compoſita, & nobilitatis & plebis auxilia, inventu etiam facilia habentur.

33. Periti medici manum non protinus ut veniunt, apprehendunt: ſed primùm hilari vultu reſident. Sermone leni ſollicitudinem ſubmovent. Nam & medici conſpectus, ac alia multa de facili venarum ratione turbant.

34. Variis auxiliis morbus expugnandus eſt, alioquin conſuetudo naturam facit.

Caput

35. Quorum morborum cura adeò difficilis eſt,ut facilè evelli nequeant, cum bono præſagio ipſorum curam attentabis, & levando dolorem patientis vitam ad tempus prolongabis.

36. Scire ergo oportet: ſi virtus non remaneat ad horam usque ſtatus morbi, ægrotum mori contingit ex illa ægritudine.

37. Virtutis debilitas, morbi magnitudo, materiæq; peccantis indigeſtio ſine criſi, ſubitam ægri mortem minantur.

38. A prima die morbi in ſingulis quaternis diebus ipſius morbi ſigna, atque morbum ipſum conſiderare oportet: quoniam ex his duobus non ſolùm principii tempus cognoſcere licet; verùm etiam ſæpiùs, quo tempore morbus ipſe finietur.

39. A liene morbi fiunt diuturni & melancholici, à vesicula autem fellis, breves oriuntur & acuti.

40. Quæ præsentem sanitatem ostendunt, diagnostica signa dicuntur; quæ futuram prognostica; quæ præteritam anamnistica. Major tamen utilitas est diagnosticorum & prognosticorum, quàm commemorantium.

41. Cordis tremor assiduus subitam mortem minatur; sensus verò membrorum deperditio paralysin.

42. Intensus capitis dolor, cum rubente facie, phrenesin prognosticat; facies verò rubra tumens, & ad fuscedinem declinans, lepram futuram præsagit.

43. Ex stranguria iliacus dolor in septimo hominem rapit, nisi febris cum sudore præsidium adferat.

44. Ti-

44. Timor & triſtitia multa, quorum cauſæ ignorantur, melancholiam demonſtrant.

45. Quoniam febrilis calor per arterias & venas febricitantium graditur, ipſorum urinas oportet conſiderare: circa ventrem dolentium egeſtiones; pleuriticorum ſputa.

46. Solita juvare ſi juvant, bona eſt eorum ſignificatio; ſi verò non juverint decenter exhibita, morbi exitus formidandus eſt.

47. Facilè ſolvitur morbus, ſi robur virtutis adſit: imbecilli verò facta, citò mors accelerat. Ob id virtutis robur ex propriis operibus oportet præcognoſcere & præſertim ex iis, quæ fiunt ſecundum pulſus.

48. Ut enim corporis affectus ſe habet: ſic pulſus arteriæ cordis motibus incitatur.

49. Un-

49. Undoſus pulſus atque inſigniter mollis futuros ſudores indicat, creber, celer, magnus, ſimul æqualis ephemeram; ſi aliquantò durior hecticam, ſi ſimul turgidus, plenus, ac vehemens ſynochum ſimplicem, ſi ſimul inæqualis pumonſtrat.

50. Rarus, tardus, & parvus indicat frigidum morbum; ſi ſimul inæqualis, humorum craſſorum cotidam depiam obſtruentem.

51. Pulſus in calida complexione magnus eſt, celer, & frequens; in frigida parvus & tardus; in humida profundus, latus, inæqualis, & mollis: in ſicca, anguſtus & durus.

52. Ægritudines hyeme nutrimentum capientes, in æſtate finiuntur; quæ verò in æſtate creverint, niſi infra dierũ circuitũ abſolvuntur, terminantur in hyeme. Vernorum morborum autumnus liberator eſt; Ver autem autumnalium.

53. In

53. In morbo ſtomachi certius ſignum ex egeſtione, quàm ex urina ſumitur.

54. Quibuſcunque mulieribus ad mammas ſanguis colligitur, furorem ſignificat.

55. Si nares acutæ ſint, oculi concavi, collapſa tempora, frigidæ contractæque aures, & imis partibus leniter verſæ, cutis circa frontem dura, intenta, & arida, totius faciei color niger, aut pallidus, aut livens, aut plumbeus, malum; multoque magis ſi neque vigilia, nec ventris reſolutio, neque inedia præceſſerit.

56. Indicia mortis ſunt ungues digitique pallidi, frigidus ſpiritus, aut ſi quis in veſte floccos colligit, vel in adjuncto pariete, ſi quæ minuta eminent, carpit.

57. Do-

57. Dolores circa coxas & inferiores partes orti, si ad viscera transierint, subitoq; desierint, mortem subesse testantur, magisq; si alia quoque signa accesserint.

58. Cui sano subitus dolor capitis ortus est, ac somnus profundus accessit, sic ut stertat, nec expergiscatur, illi intra septimum diem pereundum est, magisq; si eum alvus cita non antecesserit.

59. Ubi ægrotus pedes, brachia, cervicem inæqualiter dispergit, ac nudat, neque iis calor subest, mali morbi signum est. Grave quoque est, si se ipsum æger continere non valens ad pedes subinde delabitur.

60. Stomachus cui doluerit, & acutè febrierit, si in dextro pede pustula ei enascatur acerrima, & nullum desiderium habuerit, septimo die moritur.

61. Ti-

61. Timere quis debet, si crebra ulcera oriuntur, si corpus contra consuetudinem incalescit, si gravior somnus premat, si tumultuosa somnia adsint, si sæpiùs expergiscitur aliquis, quàm consuevit, deinde iterum soporatur; si corpus dormientis circa partes aliquas contra consvetudinem insudat, maximeque circa pectus, aut cervicem, aut crura, aut genua, vel coxas.

62. Spontaneæ lassitudines morbum denuntiant.

63. Sternutamentum inter bona indicia est, sic & cupiditas cibi, vel à primo servata vel etiam post fastidium orta.

64. Oblivio, quæ sanis sponte provenit, comitialem morbum, aut lethargum, aut apoplexiam denunciat.

65. In-

65. Innata malitia figuræ nunquam adultis corrigitur, in crescentibus verò raro.

66. Meatus innaturalis, qui diu manavit, ut in fistulis antiquis, absque timore gravioris incommodi, nisi manatio consueta derivetur ad proxima, obturari non potest.

67. Eos, quibus egestionis & urinæ superfluitates diutius retinentur, lumborum aut circumjacentium membrorum passiones incurrere necessum est.

68. Inter anni partes, si hyems sicca & aquilonia; Ver pluviosum & australe fuerit, æstate necesse est febres acutas fieri & ophthalmias & dysenterias, mulieribus præsertim & viris natura humidioribus.

69. Cùm æstas sit similis veri, sudores in febribus multos expectare oportet.

70. Con-

70. Contra verò si australis hyems, & pluviosa & tepens fuerit, ver siccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit, quavis occasione abortiunt, aut si pariant, tàm infirmos & morbosos partus edunt, ut vel statim ipsi intereant, vel tenues & valetudinarii vivant. Cœteris dysenteriæ & ophthalmiæ siccæ fiunt, & senibus catarrhi perniciem brevi allaturi.

71. Si ver pluviosum fuerit, & inconstans aëris mutatio, æstate expectare oportet pustulas ulcerosas plurimas, variolas, tubercula, abscessus, phrenesin, & omnis generis febres, quæ nulla ventris solutione curantur.

72. Æstate verò sicca & aquilonia; Autumno pluvioso & australi, vehementes capitis dolores in hyemem & tusses, raucitates & gravedines, nonnullis etiam tabes expectandæ,

73. A-

73. Aquilonio & ſicco Autumno, hominibus naturâ humidis & mulieribus commoditas parabitur. Alios ophthalmiæ ſiccæ & febres partim acutæ, partim longæ, quoſdam etiam melancholiæ, malè habebunt.

74. Morbi verò ipſi, & anni tempora; & periodorum inter ſe proportionis obſervatio, ſive eæ quotidiè, ſive alternis, ſive majori intervallo fiant, paroxyſmos, & ſtatum morborum indicabunt.

75. Quo in morbo ſomnus laborem adfert, mortiferum eſt: ſi verò levationem, minimè lethale.

76. Qui parte aliqua corporis dolent, & dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat.

77. Qui natura ſunt valdè craſſi, breviore vita fruuntur, quàm qui graciles.

78. In temporibus cùm eodem die modo calor, modo frigus, autumnales morbi expectandi.

79. Auster auditum hebetat, caliginem visui obducit, caput gravat, membris tarditatem & langvorem conciliat: cùm itaque is increbrescit, talia invalidis accidunt.

80. Aquilo tusses movet, fauces exasperat, alvum indurat, urinam supprimit, horrores excitat, lateris & pectoris dolores facit. Hoc itaque dominante talia infirmos expectare oportet.

81. Magnis siccitatibus fiunt febres acutæ, quod si annus talis esse pergat, qualem temporis statum effecerit, tales ferè morbos expectare oportet.

82. Ex tempestatibus anni in universum siccitates assiduis imbribus salubriores, & minus mortiferæ.

83. Assi-

83. Assiduis imbribus morbi ferè fiunt, febres longæ, fluxiones alvi, putredines, epilepsiæ, apoplexiæ, anginæ, siccitatibus autem morbi tabifici, ophthalmiæ, articulorum dolores, urinæ & intestinorum difficultates.

84. Quotidianæ tempestates Aquiloniæ cogunt corpora, firmantque, mobiliora item, expeditioraque & coloratiora, & auditu valentiora reddunt, alvum siccant, oculos mordent, &, si pectus dolor aliquis prius habuerit, exasperant.

85. Contra Austrinæ eadem solvunt, & humectant, auditum hebetant, caput gravant, vertiginem oculis, tarditatem & languorem corporibus adferunt, alvum humectant,

86. Naturarum diverſitas potiſſima cauſa eſt, cùm longitudinis, tùm brevitatis vitæ. Sunt enim, qui ab ipſo ortu adeò improſpero corporis ſtatu, ut ne, ſi Æſculapium quidem ipſum iis præfeceris, vel quadrageſimum annum videant.

87. Naturarum diverſitas potiſſimum in cauſa eſt, cur ab iiſdem cùm adjuventur, tùm lædantur homines.

88. Morbi hæreditarii, licet utplurimum inextirpabilis exiſtimentur eſſe radicis: tamen ne in deterius pullulent, convenienti victus moderatione prohibere poſſumus.

89. Hæreditarius morbus cenſendus eſt, ſi utroque parente, eodem morbi genere laborante, conceptus infans morbidus edatur. Uno

no enim parente exiſtente ſano, alterius ſeminis defectus corrigi poterit, ut in infantem hæreditariè morbus non tranſeat, ut experientia ſæpè docet, quam negare, nimis ſophiſticum eſt.

90. Quod ad tempora verò pertinet; Vere & prima æſtate pueri, & his ætate proximi, optimè degunt, valentque maximè. Æſtate verò & autumni ad aliquam usque partem ſenes. Reliquo autumno & hyeme, qui mediam ætatem agunt.

91. Quilibet in quibuſvis temporibus morbi fieri poſſunt: nonnulli tamen in quibuſdam magis, tùm fiunt, tùm irritantur.

92. Vere enim inſania, melancholia, epilepſia, fluxiones ſanguinis, anginæ, gravedines, deſtillationes, tuſſes, lepræ, impetigines, vitiligines, & puſtulæ, ulceroſæ pluri-

 mæ,

mæ, tubercula, articulorum dolores.

93. Æstate verò nonnulli horum, & febres continuæ, ardentes, & tertianæ plurimæ, quartanæ item, & vomitiones, alvi profluvia, ophthalmiæ, aurium dolores, oris ulcerationes, genitalium putredines & sudationes.

94. Autumno æstivi etiam multi morbi, & febres quartanæ & incertæ, lienis tumor, aqua intercus, tabes, urinæ difficultas, intestinorum levitas, coxæ dolores, angina, anhelatio, intestinorum parte quapiam coarctatio, epilepsia, insania, melancholia.

95. Hyeme pleuritides, peripneumoniæ, lethargi, gravedines, raucitates, tusses, pectoris, laterum & lumborum dolores, cephalalgiæ, vertigines, apoplexiæ.

96. Se-

96. Secundum ætates autem hi morbi fiunt; parvis & nuper natis puerulis, oris ulcera, vomitiones, tusses, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.

97. Adventante dentitionis tempore, gingivarum pruritus, febres, convulsiones; alvi profluvia, maximè cum caninos edunt dentes, & iis præsertim, qui crassissimi sunt, & qui alvo sunt dura.

98. Ipsis verò grandiusculis, tonsillarum inflammationes, vertebræ in occipitio, introrsum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi, stranguriæ, strumæ, & alia tubercula, præcipuè verò ante dicta.

99. Adolescentibus, sanguinis expulsiones, tabes, febres acutæ, epilepsiæ, aliique morbi, sed præcipuè nunc dicti.

100. Senibus ſpirandi difficultates, deſtillationes cum tuſſi, ſtranguriæ, dyſuriæ, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexia, cachexia, pruritus totius corporis, vigiliæ; alvi, oculorum & narium humiditates, viſus obtuſior, glaucomata, auditus hebetior.

Caput IV.

101. Diætetica Medicina præſtantior eſt pharmaceuticâ & chirurgicâ.

102. Qui rectâ victus ratione utuntur, nec vomitu, nec alvi purgatione indigent.

103. In ipſis exacerbationibus cibum adimere oportet, nam præbere noxium: & cùm per circuitus redeunt morbi, in ipſis acceſſionibus abſtinendum.

104. Æſtate & autumno cibum copioſio-

pioſiorem ferunt difficillimè, hyemè facillimè, vere minus.

105. Eorum, quæ confertim & celeriter alunt, celeres etiam excretiones eſſe ſolent.

106. Paulò pejor, ſed ſuavior cibus & potus, meliori quidem, ſed ingrato præferendus. Quæcunque enim cum voluptate aſſumuntur, iſta ventriculus amplexatur, & magis concoquit; ſicuti illa quæ diſplicent refugit, unde nauſeæ, flatus & fluctuatio.

107. In morbi principio æger cibandus eſt parcè, & victus hic eſt tenuis; in augmento parciùs & eſt tenuior: in ſtatu parciſſimè, eſtque tenuiſſimus: & in declinatione modicè, ac modicus dicitur.

108. Æger tempore minoris afflictionis debet cibari: ſic enim virtus circa materiam exuperantem mi-

nus eſt occupata, & cibum meliùs complectitur. Nonnunquam tamen in ſtatu, ubi afflictio eſt intenſiſſima, præſertim in corporibus, ſiccis, & facilè reſolubilibus, cibum offerre cogimur, ne virtus proſternatur, ob immodicam ſpirituum ac caloris nativi reſolutionem.

109. Corpora cholerica, cùm ſint ſicca & emacida, ac valdè reſolubilia, præſertim ſi in labore ac vigiliis vitam degerunt, ſtatim ſunt cibanda, etiam in ipſo paroxyſmo, & quacunque hora occurrit medicus. Si enim non confeſtim cibo reficiuntur & humectantur, tùm aut cadunt in ſyncopen, & moriuntur in paroxyſmo, ob magnam reſolutionem; aut fiunt confeſtim hectici, ob magnam exſiccationem.

110. Conſuetudo etiam in præſcribenda diæta conſideranda. Nam

cra-

crapulosis non temerè est inedia injungenda, & tenuis diæta præscribenda. Quicunque enim error committitur magnus, major in tenuiori victu fit, quàm in pleniori.

111. Cùm ignem igni addere non liceat, vinum propterea pueris non gustandum: nam eorum capita malo vapore replent, & calefaciendo mentem eorum perturbant.

112. Cibaria temperata, concoctu facilia, naturis senum præ cœteris conveniunt.

113. Subtilis substantiæ vinum prodest senibus; Omnia enim membra eorum calefacit, & sangvinis serum subducit per urinam.

114. Frigida, qualis nix & glacies, pectori inimica; tusses movent, sanguinis profluvium, & destillationes.

115. Qui nimio cibo utuntur, corpora non augent.

116. Humidius alimentum, ut distribuitur citiùs, ita citiùs etiam evaporat.

117. Plus est alimenti in carne, quàm in ullo alio cibo.

118. Corpora humida parùm comedunt, plurimùm egerunt, difficulter curantur.

119. Præstat cum diæta potiùs curare, si fieri possit, quàm cum pharmacis.

120. Omne ferum animal domestico levius, & quodcunque humido cœlo, quàm quod sicco natum est.

121. Omne animal quadrupes, si lactans est, minus alimenti præstat.

122. Exercitatorum animalium carnes non exercitatorum carnibus saniores reputantur.

123. Men-

123. Mensæ brevitas & bonorum ciborum paucitas, magis quàm horum diversitas, sana corpora faciunt.

124. Tria saluberrima: non repleri nimium; exerceri absque defatigatione; ac genitale semen continere.

Caput V.

125. Principiis obstandum, & occasiones auxiliorum nunquam negligendæ.

126. A fortioribus morborum indicationibus, ipsorum curatio semper auspicanda est.

127. Quot sunt morborum species: tot sunt curationum variationes.

128. Corpus medicâ materiâ curatur: spiritus autem aëreus, sanguinis vapor, & quasi corporis & animæ vinculũ, aëreis odoribus,

ſonisque & cantibus temperatur & alitur.

129. Ignorantibus gradum diſtemperaturæ corporum, aut medicinarum morbis appropriatarum, rectè curandi via iis prorſus concluditur.

130. Quoniam cùm pituitoſum, tùm ſeroſum excrementum in corporibus ſenum facilè colligitur, ſæpiùs ipſorum urinas movere, & alvum ſolvere convenit.

131. Quanto gradu à medio corpus diſtemperatum diſtat: tanto gradu medicina contraria, ut ad illud reducatur, indiget.

132. Quæcunque jam factos curant affectus, hæc & antequam fiant prohibent.

133. Simplici morbo medela convenit in virtute ſimplex: compoſito autem, compoſita; nam ſecundum

dum causæ compositionem medela componi debet.

134. Non minùs ex animi, quàm ex corporis vitio morbi multi oriuntur, ea de re videndum est, antequam morbum curemus, è corporéne, an ex animo nascatur infirmitas. A causis enim incipiendum est, ut arboris interitus non ex ramis: sed ex radice petatur.]

135. Maxima in medendo difficultas, cùm contraria auxilia indicantur.

136. In frigido morbo à vino haudquaquam abstinendum est. Concoquit enim id semicrudos succos, quantum aliud, tùm sudorem, tùm urinam permutat, ac somnum conciliat.

137. Tutiùs est mederi somno morbis, cibique abstinentiâ, vel exercitio; quàm scammonio aut euphorbio.

138. Sa-

138. Sæpè lavare caput & pedes cum aqua calida, in qua bullierint melissa, folia lauri, chamomilla, & similia, memoriæ, capiti, & oculis valdè confert.

139. Semel, multum & repentè, vel vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, aut alio quovis modo corpus movere, periculosum. Omne siquidem nimium naturæ inimicum. Paulatim verò quod fit tutum, cùm aliàs, tùm maximè, ubi ab uno ad aliud facienda est mutatio.

140. Antequam purgatorium pharmacum offeras, cura priùs, ut humores sint tenues, & fluxioni parati, deinde ut sint æquati, hoc est, ut non sint crassi & lenti, postremò ut meatus sint aperti, per quos purgatio fieri debet.

141. In digerenda materia melancholica, duplex est intentio: una est attenuare, & dissecare humoris crassi-

crassitiem, moderatè tamen calidis, ne id, quod subtile est, resolvatur, & crassum in corpore relinquatur; altera est, humectare, & lenire humoris siccitatem, & terrestreitatem, sed in materia adustâ utimur refrigerantibus, dissecantibus, & humectantibus.

142. Quando calor aliquis præter naturam adest, tùm diuretica quibusdam refrigerantibus, ne calor intendatur, temperentur: si enim calida mera offeruntur, tùm augetur & febris & putredo.

143. Digestiva, aperitiva, diuretica, & omnia diaphoretica in aurora debent offerri. Tùm enim venæ remotæ epatis & meseraicarum, sunt inanitæ, & chylus in eis contentus tùm est concoctus.

144. Quando post usum digestivorum accidit vomitus, nequaquam deterrearis: Hoc enim indicat, materiam viscosam parietibus stomachi

machi adhærentem, esse absterſam, diſſectamque.

145. Cholera æruginoſa & praſſina, non expectant digeſtionem, ſed ſtatim debent evacuari, tanquam materia venenoſa & furioſa.

146. In paratis ad phthiſin, & in catarrho, non tutum eſt uti gargariſmis attenuantibus, detrahentibusque pituitam. Sic quoque non tutum eſt errhinis & ſternutatoriis uti in paratis ad ophthalmiam, oculorum lacrymas, & cataractam.

147. Quando cum febris paralyſis complicatur, tùm febri principió curanda eſt, non neglecta tamen paralyſi. Ideò hîc uſus ſyrupi acetoſi ſimplicis cum melle roſato colato plurimum valet.

148. Vomitus lædit eos, quibus pectus ſtrictum eſt, longum collum, & ſpiritalia debilia, ſic phthiſicos

&

& insolitos vomere, præpingues seu crassos, qui ad anginam, vel sanguinis sputum parati sunt, & quibus oculi sunt debiles, & cerebrum infirmum.

149. In reconvalescentia palpebrarum inflatio, aut appetitus corruptus, vel prostratus, aut frequens nausea, aut stomachi inflatio, aut si urina sedimentum non habet, hoc signum est recidivæ.

150. In reconvalescentia, vini usus optimè confert. Coitus verò detestatur.

151. Diæta reconvalescentium in hoc consistit, ut restaurentur vires, & humectetur corpus.

152. Regimen convalescentium, tribus completur intentionibus: prima est, alterare dyscrasiam

reli-

relictam; secunda, confortare principalia membra, & præcipuè nutritiva; tertia materiam relictam, seu de novo coacervatam, digerere, & evacuare.

FINIS.

pa.